

Violència, dret i justícia en una era global

David Held

La història de la globalització no és només econòmica: també és la història de l'aspiració a un dret i una justícia internacionals, a que l'activitat humana sigui enfortida amb la llei, els drets i les responsabilitats. És per això que qualsevol resposta justificable a l'11 de setembre ha de ser consistent amb els principis de llibertat, democràcia i justícia, així com amb les aspiracions a la seguretat, el dret i l'administració imparcial de justícia d'una societat internacional.

El diumenge 23 de setembre de 2001, la novel·lista Barbara Kingsolver va escriure a *The Los Angeles Times*:

És la pitjor cosa que hagi pogut passar, però només aquesta setmana. Fa dos anys, un terratrèmol a Turquia va matar 17.000 persones en un dia, nadons i mares i homes de negocis... Al novembre anterior a això, un huracà va colpejar Hondures i Nicaragua i en va matar fins i tot més... ¿De quin final del món haurem de parlar? Fa seixanta anys, els avions japonesos van bombardejar els nois de la Navy que estaven dormint als vaixells en les pacífiques aigües del Pacífic. Tres anys i mig més tard, els avions nord-americans van bombardejar una zona central i urbana al Japó on homes i dones anaven a la feina, on els nens de les escoles estaven jugant, i van morir més éssers humans de cop del que cap hom hagués cregut mai possible. Setanta mil en un minut. Imagineu...

Sembla que no hi ha dies pitjors. Fa deu anys, ben d'hora un matí de gener, les bombes van ploure del cel i va fer que s'esfondressin grans edificis a Bagdad –hotels, hospitals, palaus, edificis amb mares i soldats a dins–, i aquí, en el lloc que vull estimar més, vaig haver de veure com la gent ho aplaudia. A Bagdad, els supervivents van amenaçar amb els punys el cel i van pronunciar la paraula «dimoni». Quan moltes vides es perden de cop, la gent es reuneix i diu paraules com ara «atroç» i «honor» i «venjança»... Sacralitzen les vides dels seus compatriotes: tots els que som humans ho fem això, pensant que les vides dels nostres conciutadans mereixen més aflicció i s'han d'arriscar menys voluntàriament que les vides en altres sòls. (2001)

És un passatge inquietant i provocador. Quan el vaig llegir per primera vegada, em vaig enfadar i no vaig sentir la més mínima comprensió respecte a la seva crida a pensar sistemà-

ticament en l'11 de setembre en el context d'altres desastres, actes d'agressió i guerres. Pocs dies més tard vaig trobar útil de connectar els seus sentiments amb les meves fortes tendències cosmopolites.

Emmanuel Kant va escriure fa dos-cents anys que estem «inevitablement uns al cantó dels altres». Un desafiament violent a la llei i la justícia en un lloc té conseqüències a molts altres llocs i es pot experimentar arreu (1970, p. 107-8). Mentre meditava profundament en aquests temes i la seves implicacions, no podia saber quan profundes i immediates esdevindrien les seves preocupacions.

Des de Kant, la nostra interconnexió i vulnerabilitat mútues han crescut ràpidament. Ja no vivim, en cas que mai ho haguem fet, en un món de comunitats nacionals diferenciades. En canvi, vivim en un món del que m'agrada anomenar «comunitats de destí encavalcades» [*overlapping communities of fate*] on les trajectòries dels països estan molt embolicades les unes amb les altres. En el nostre món, no és només l'excepció violenta el que vincula la gent a través de les fronteres; la naturalesa mateixa dels problemes i processos quotidians uneix la gent de múltiples maneres. Des del moviment de les idees i els productes culturals fins als temes fonamentals plantejats per l'enginyeria genètica, des de les situacions d'estabilitat financera fins a la degradació mediambiental, la sort i el destí de cadascun de nosaltres estan profundament entrellaçats.

La història del nostre creixent ordre mundial —«la globalització»— no és única. La globalització no és un fenomen unidimensional. Per exemple, hi ha hagut una expansió dels mercats mundials que ha alterat l'arena política, ha augmentat les oportunitats de sortides per al capital de tota mena i ha pressionat els governs arreu (vegeu Held i McGrew, Goldblatt i Perraton, 1999, cap. 3-5; i Held i McGrew, 2000, cap. 25). Però la història de la globalització no és només econòmica: també és la història d'aspiracions creixents a un dret i una justícia internacionals. Des del sistema de les Nacions Unides fins a la UE, des dels canvis en la legislació de guerra fins a la consolidació dels drets humans, des del naixement dels sistemes mediambientals internacionals fins a la fundació del Tribunal Penal Internacional, també se sent un altre discurs: un discurs que intenta reformular l'activitat humana i enfortir-la amb la llei, els drets i les responsabilitats. En la primera part d'aquest assaig, voldria reflexionar sobre aquest segon discurs i subratllar alguns dels seus punts forts i de les seves limitacions. Un cop esbossat aquest entorn, podrem copsar millor els elements del context legal i polític de l'11 de setembre.

El tribunal de Nüremberg va establir que quan les regulacions internacionals que protegeixen els valors humans bàsics entren en conflicte amb les lleis estatals, l'individu ha de transgredir les lleis estatals

REFORMULANT L'ACTIVITAT HUMANA: DRET INTERNACIONAL, DRETS I RESPONSABILITATS

El procés de delimitació gradual del poder polític i la importància creixent del dret i la justícia internacionals es pot il·lustrar tot reflexionant sobre un corrent del pensament jurídic internacional que ha trasbalsat la posició exclusiva de l'Estat dins el dret internacional i reforçat el paper de l'individu en relació amb (i com a responsable de) la violència sistemàtica contra els altres.

En el primer cas, tot reconeixent l'estatus legal de l'objecció de consciència, molts estats –especialment els estats europeus (més endavant tornaré sobre la importància d'aquest punt)– han reconegut que hi ha ocasions clares en què un individu té una obligació moral que

va més enllà de la seva obligació com a ciutadà d'un Estat (vegeu Vincent, 1992, p. 269-92). La negació a servir en els exèrcits nacionals posa en marxa l'exigència d'un «tribunal moral superior» de drets i deures. Aquestes demandes també estan exemplificades en la posició legal canviant d'aquells que volen anar a la guerra. El reconeixement pel dret internacional dels delictes de crims de guerra, genocidi i crims contra la humanitat expressen clarament que l'obediència a les ordres del líders nacionals no es considerarà una justificació suficient per absoldre la culpa individual en aquests casos. Un punt decisiu en aquest aspecte va ser el judici del Tribunal Penal Internacional de Nüremberg

(i el tribunal paral·lel a Tokio). Per primer cop a la història, el tribunal va establir que quan les *regulacions internacionals* que protegeixen els valors humanitaris bàsics entren en conflicte amb les *lleis estatals*, cada individu ha de transgredir les lleis estatals (excepte quan no hi ha lloc per a una «opció moral», per exemple, quan una arma apunta al cap d'algú) (Cassese, 1988, p. 132). Generalment, el dret internacional modern ha ratificat la posició presa pel Tribunal i ha afirmat el seu rebuig a la defensa de la obediència a les ordres superiors en qüestions de responsabilitats per crims contra la pau i la humanitat. Tal com un comentador va observar: «des dels judicis de Nüremberg, s'ha reconegut que els criminals de guerra no poden alleugerir la seva responsabilitat penal tot citant la posició oficial o les ordres superiors. Fins i tot l'obediència a la legislació nacional explícita no proporciona cap protecció davant del dret internacional» (Dinstein, 1993, p. 968).

L'ampliació recent més notable de l'aplicació dels principis de Nüremberg ha estat la creació dels tribunals de crims de guerra a l'antiga Iugoslàvia (establert pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides al 1993) i a Rwanda (fundat al 1994) (vegeu Chinkin, 1998; *The Economist*, 1998). El tribunal iugoslau ha pronunciat condemnes contra persones dels tres grups ètnics a Bòsnia, i està investigant crims a Kosovo, malgrat que s'ha trobat amb greus dificultats per obtenir la custòdia del principal acusat. (Sens dubte prou significativament, l'expresident Slobodan Milosevic només ha estat arrestat i ha comparegut davant del tribunal per als crims de guerra a l'Haia recentment.) Malgrat que ni el tribunal per a Rwanda ni el tribunal iugoslau

Moltes formes de violència perpetrades contra els individus i moltes formes d'abús de poder no tenen lloc durant actes bèl·lics declarats

han tingut capacitat per a detenir i jutjar més que una petita porció d'aquells implicats en les atrocitats, ambdós han fet passos importants cap a la implementació de la legislació que regula els crims de guerra i, per tant, reduir així el buit de credibilitat entre les promeses d'aquesta llei d'una banda i la feblesa de la seva aplicació de l'altra.

Últimament, les propostes presentades per a l'establiment d'un Tribunal Penal Internacional permanent estan sent pensades per ajudar a omplir aquest buit a llarg termini (vegeu Crawford, 1995; Dugard, 1997; Weller, 1997). Diversos obstacles importants romanen però per a la seva consolidació definitiva i exitosa, incloent l'oposició continuada dels Estats Units (que tem que els seus soldats siguin objecte de persecucions motivades políticament) i la dependència del consentiment de cadascun dels estats per a la seva efectivitat (Chinkin, 1998, p. 118-9). Tanmateix, es possible que el Tribunal s'estableixi formalment (amb o sense els EUA) i això marcarà un altre pas significatiu que l'allunyarà del clàssic règim de la sobirania estatal –sobirania, és a dir, un poder efectiu– cap a la consolidació definitiva i ferma del «règim liberal de la sobirania internacional», tal com l'anomeno, una sobirania conformada i delimitada per nous marcs legals i de govern més amplis (vegeu més endavant; i vegeu Held, 2002, per a una explicació més completa).

El punt que ara s'esgrimeix en els acords legals internacionals suggereix quelcom que té una importància particular: que la contenció d'agressions armades i d'abusos de poder només es pot assolir mitjançant el control de la guerra i la prevenció de les violacions dels drets humans, atès que està claríssim que moltes formes de violència perpetrades contra els individus i moltes formes d'abús de poder no tenen lloc durant actes bèl·lics declarats. De fet, es pot argumentar que les distincions entre guerra i pau, entre agressió i repressió, s'erosionen amb les pautes canviants de violència (Kaldor, 1998a i b). Les menes de violència que s'han vist a Bòsnia i Kosovo subratllen el paper dels paramilitars i del crim organitzat, i la utilització de parts d'exèrcits nacionals que poden no estar sota el control directe d'un Estat. El que aquests tipus de violència indiquen és que existeix una línia molt prima entre els crims formals explícits comesos durant actes de guerra nacional i els atacs importants al benestar i a la integritat física dels ciutadans en situacions que poden no implicar una declaració de guerra pels estats. Malgrat que moltes noves formes de guerra no es troben directament dins les normes clàssiques de la guerra, es tracta de violacions en massa dels drets humans internacionals. D'acord amb això, les lleis de la guerra i la legislació dels drets humans es poden considerar com dues formes complementàries de regulacions internacionals que tenen com a finalitat circumscriure la forma, l'abast i la utilització correctes del poder coercitiu (vegeu Kaldor, 1998b, cap. 6 i 7). Malgrat totes les limitacions de la seva aplicació, aquests són canvis significatius que, agafats conjuntament, equivalen a un rebuig de la doctrina del poder legítim com a control efectiu, i la seva substitució amb reglaments internacionals que consoliden els valors humanitaris bàsics com a criteris per a un govern legítim.

Les fronteres entre estats tenen cada cop menys importància legal i moral. Els estàndards internacionals obren fissures de moltes maneres

¿De quina manera els atacs terroristes al World Trade Center i al Pentàgon encaixen en aquest model de canvi jurídic? Una gran varietat d'instruments jurídics que es remunten al 1963 (la *Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft*, Convenció sobre delictes i certs altres actes comesos en un avió) permeten a la comunitat internacional d'emprendre accions contra el terrorisme i fer que els responsables siguin processats. Si les persones responsables dels atacs de l'11 de setembre es poguessin identificar i detenir, aquestes podrien haver d'enfrontar-se a una persecució virtualment a qualsevol país que n'obtingués la custòdia. En particular, l'àmpliament ratificada Convenció de l'Haia per a l'Eliminació de l'Apropiació Il·legal d'Avions (*Hague Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircrafts*, 1970) que fa que el segrest d'avions constitueixi un delictes penal internacional. El delictes es considera com a extraditable d'acord amb qualsevol tractat d'extradició vigent entre els estats contractants i s'aplica tant als còmplices com als segrestadors. A més, la utilització d'avions segrestats com a armes letals es pot interpretar com un crim contra la humanitat segons el dret internacional (malgrat que existeix algun debat legal pel que fa a això). Frederic Kirgis ha observat que l'estatut del Tribunal Penal Internacional defineix un crim contra la humanitat com a qualsevol dels diversos actes catalogats «quan aquest és comès com a part d'un atac ampli i sistemàtic contra qualsevol població civil...». Els actes inclouen l'assassinat i «altres actes inhumans de caràcter similar que intencionadament causen un gran patiment al cos o un dany greu a la salut física o mental» (2001).

Els canvis en la legislació de guerra, la legislació dels drets humans i altres esferes legals han situat els individus, els governs i les organitzacions no governamentals dins nous sistemes de regulació legal, regulacions que en principi refonen la importància legal de les fronteres

La pertinença compartida a una comunitat política, o proximitat espacial, no es considera com una font suficient de privilegi moral

estats. El sistema liberal de sobirania internacional afirma els poders i les coaccions, i els drets i els deures en el dret internacional –malgrat que recentment formulats pels estats– van més enllà de la concepció tradicional de l'abast i les fronteres estats reals i poden entrar en conflicte, i a voltes en contradicció, amb les lleis nacionals. Dins d'aquest marc, els estats poden abandonar les afirmacions de sobirania i els individus els seus drets a la protecció de la sobirania si violen els estàndards i els valors inclosos en l'ordre liberal internacional; i aquestes violacions ja no són només una qüestió de moralitat. Més aviat esdevenen una infracció del codi legal, una infracció que pot motivar els mitjans a desafiar, perseguir i rectificar-la (vegeu Habermas, 1999). A aquest efecte, es crea un pont entre la moralitat i la llei allà on, com a molt, abans només existien passarel·les a l'era de la sobirania clàssica. Aquests són canvis transformadors que alteren la forma i el contingut de la política, nacionalment, regionalment i globalment. Impliquen l'ampliació de l'abast normatiu, estenent l'àmbit i la institucionalització creixent de les normes i pràctiques legals internacionals: els inicis d'un «ordre constitucional universal» en el qual l'Estat ja no és l'únic estrat de competència legal al que la gent ha transferit els poders públics (Crawford i Marks, 1998, p. 2; Weller, 1997, p. 45).

En resum, les fronteres entre estats tenen cada cop menys importància legal i moral. Els estats ja no es consideren com a móns polítics separats. Els estàndards internacionals obren fissures de moltes maneres. Dins Europa, la Convenció Europea per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) i la UE creen noves institucions i estrats legals i de govern que divideixen l'autoritat política; ara, qualsevol assumpció que la sobirania és una forma de poder polític indivisible, il·limitable, exclusiva i perpètua –afirmada dins un Estat individual– ja ha deixat d'existir (Held, 1995, p. 107-113). Dins la més àmplia comunitat internacional, les normes que regeixen la guerra, els sistemes d'armament, el terrorisme, els drets humans i el medi ambient, entre altres àrees, han transformat i delimitat l'ordre dels estats, insertant governs nacionals en noves formes i estrats de responsabilitat i govern (des de sistemes particulars com ara el Tractat de No Proliferació d'Armes Nuclears fins a marcs reguladors més amplis establerts per la Carta de les Nacions Unides i una multitud d'agències especialitzades) (vegeu Held i McGrew, Goldblatt i Perraton, 1999, cap. 1 i 2). Segons això, les fronteres entre estats, nacions i societats ja no poden reclamar la importància legal i moral profunda que tenien abans; es poden jutjar, juntament amb les comunitats que encarnen d'acord amb estàndards generals, si no universals. És a dir, es poden examinar i avaluar en relació amb estàndards els quals, en principi, s'apliquen a tota persona, a tot individu, el qual es considera que mereix igual atenció i respecte. De forma concomitant, la pertinença compartida a una comunitat política, o proximitat espacial, no es considera com una font suficient de privilegi moral (Beitz, 1998, compareu 1979; Pogge, 1989, 1994a, 1994b i Barry, 1999 i vegeu més endavant).

Les transformacions polítiques i legals dels últims cinquanta anys més o menys s'han acostat a la circumscripció i la delimitació del poder polític sobre una base regional i global. Tanmateix, segueixen existint diverses dificultats molt importants al nucli del sistema liberal internacional de sobirania que creen tensions, si no falles, al seu si (vegeu Held, 2002). Aquí només insistiré en un aspecte d'aquestes.

Es poden documentar evidentment greus deficiències en la implementació i aplicació dels drets humans i democràtics, i del dret internacional de forma més general. Malgrat el desenvolupament i la consolidació del sistema de sobirania internacional liberal, segueixen creixent les enormes desigualtats de poder i recursos econòmics. Hi ha un buit que s'accentua cada cop més ràpidament entre els estats rics i els pobres, així com entre els pobles en l'economia global (UNDP, 1999). Sovint, l'agenda dels drets humans sembla poc clara. El desenvolupament del comerç regional i dels blocs de països que realitzen inversions, especialment la Triada (NAFTA, la UE i Japó), ha concentrat transaccions econòmiques dins i entre aquestes àrees (Thompson, 2000). La Triada representa de dues terceres a tres quartes parts de l'activitat econòmica mundial, amb models canviants de recursos a través de cada regió diferent. Tan-

Malgrat el desenvolupament i la consolidació del sistema de sobirania internacional liberal, segueixen creixent les enormes desigualtats de poder i recursos econòmics

mateix, un altre element de desigualtat resulta especialment aparent: una proporció important de la població mundial roman al marge d'aquestes xarxes (Pogge, 1999, p. 27; vegeu *UNDP*, 1997; 1999; Held i McGrew, 2000).

Aquest abisme creixent de les circumstàncies i oportunitats en la vida de la població mundial, posa en evidència límits intrínsecs a l'ordre internacional liberal o aquesta disparitat s'

El focus de l'ordre internacional liberal es troba en la restricció de l'abús de poder polític, no de poder econòmic; té poques maneres sistemàtiques de dirigir-se a les fonts de poder altres que les polítiques

hauria d'atribuir a altres fenòmens –¿la particularització dels estats nació o les desigualtats de regions amb els seus propis problemes culturals, religiosos i polítics?–. Aquests últims fenòmens contribueixen a la disparitat entre les exigències universals del sistema dels drets humans i el seu impacte sovint tràgicament limitat (vegeu Pogge, 1999; Leftwich, 2000). Però una de les causes que són clau per explicar aquest abisme es troba, en la meua opinió, en un altre lloc: en l'impacte tangencial de l'ordre internacional liberal sobre la regulació del poder econòmic i dels mecanismes de mercat. El focus de l'ordre internacional liberal es troba en la restricció de l'abús de poder polític, no de poder econòmic. Té poques, si és que en té alguna, maneres sistemàtiques de dirigir-se a les fonts de poder altres que les polítiques (vegeu Held, 1995, secció 3). Els

seus recursos conceptuals i idees principals no suggereixen o empenyen cap a la recerca de l'autodeterminació i l'autonomia en el camp econòmic; no cerquen la consolidació d'obligacions i de drets democràtics fora de l'esfera política. Per tant, no és pas una gran sorpresa el fet que la democràcia liberal i les desigualtats econòmiques ràpidament creixents existeixin una al cantó de les altres.

Així doncs, els discursos diferenciats de la globalització apunten en direccions clares i sovint contradictòries. D'una banda, hi ha una tendència dominant de la globalització econòmica en les últimes tres dècades vers una estructura establerta pel model desregulador neoliberal; un augment de les oportunitats de sortida del capital corporatiu i financer pel que fa al treball i l'Estat, i un augment de la inestabilitat de les respostes del mercat, la qual cosa ha exacerbant un sentit creixent de la incertesa política i del risc; i la marcada polarització de les relatives desigualtats econòmiques mundials (així com un dubte seriós sobre si ha existit realment un efecte «de goteig» en els més pobres del món). De l'altra, hi ha una consolidació important dels valors cosmopolites pel que fa a una dignitat i un valor iguals per a tots els éssers humans; la reconexió del dret internacional amb la moralitat; l'establiment de sistemes de govern regionals i globals; i un reconeixement creixent que el bé públic –bé sigui concebut com una estabilitat financera o com una protecció del medi ambient o un igualitarisme global– requereix, si s'ha d'assolir a llarg termini, una acció multilateral coordinada.

L'11 DE SETEMBRE, GUERRA I JUSTÍCIA

Si l'11 de setembre no ha estat un moment determinant en la història de la humanitat, certament ho ha estat per a les generacions actuals. La violència terrorista ha representat una atrocitat de proporcions extraordinàries. Ha estat un crim contra els Estats Units i contra la humanitat; un trencament massiu de molts dels codis centrals del dret internacional; i un atac als principis fonamentals de la llibertat, la democràcia, la justícia i la pròpia humanitat, per exemple, aquells principis que afirmen la inviolabilitat de la vida, la importància de l'autodeterminació i de drets i llibertat iguals per a tots.

Aquests principis no són tan sols principis occidentals. Hi ha elements d'aquests principis que es van originar al començament del període modern a Occident, però la seva validesa s'estén molt més enllà. Perquè aquests principis són la base d'una societat justa, humana i bona, de qualsevol religió o tradició cultural. Tot parafrasejant el jurista Bruce Ackerman, no hi ha cap nació sense una dona que no sospiri per la igualtat de drets, cap societat sense un home que negui la necessitat de deferència i cap país en vies de desenvolupament sense una persona que no desitgi els mitjans de subsistència mínims per fer funcionar la seva vida quotidiana (1994; i vegeu Sen, 1992, 1999). Els principis de llibertat, democràcia i justícia són la base per articular i reforçar la llibertat equitativa de tots els éssers humans, independentment d'on hagin nascut o crescut. Són la base per garantir la llibertat dels altres, no per eliminar-la. La seva preocupació es troba en l'estatus moral irreductible de tota i cada persona, el reconeixement del qual vincula directament amb la possibilitat d'autodeterminació i la capacitat d'escollir lliurement (vegeu Nussbaum, 1997).

La intensitat de la gamma de respostes a les atrocitats de l'11 de setembre és totalment comprensible. Pràcticament tothom arreu del món va experimentar commoció, revulsió, horror, ràbia i desig de venjança, tal com reconeix el passatge de Kingsolver. Aquesta gamma d'emocions és perfectament natural dins el context dels esdeveniments immediats. Però no pot constituir la base d'una resposta més raonada i prudent.

Els principis fundadors de la nostra societat estableixen que no generalitzem exageradament la nostra resposta a partir d'un moment concret i d'una sèrie d'esdeveniments; que no ens precipitem a treure conclusions basades en les preocupacions que sorgeixen en un país i un moment específics; i que no rescrivim i no refem el dret internacional i els acords de govern des d'un lloc; dit amb altres paraules: que no pensem i actuem massa precipitadament i apliquem la llei amb les nostres mans. Clarament, la lluita contra el terror s'ha de resituar. Els terroristes s'han de posar a ratlla i cal passar comptes amb aquells que els protegeixen i els mantenen. Una tolerància zero està perfectament justificada en aquestes circumstàncies. El terrorisme nega els nostres principis més elementals i preuats. Però qualsevol resposta defensible, justificable i sostenible a l'11 de setembre ha de ser consistent amb els nostres principis fundadors i les aspiracions a la seguretat, el dret i l'administració imparcial de justícia d'una societat

L'11 de setembre no ha estat un moment determinant en la història de la humanitat, però sí que ho ha estat per a les generacions actuals

internacional –aspiracions dolorosament enunciades després de l'Holocaust i la Segona Guerra Mundial– i incloses, malgrat que de forma imperfecta, en la legislació regional i global i en les institucions de govern mundial. Si els mitjans emprats per lluitar contra el terrorisme contradiuen aquests principis i assoliments, aleshores la reacció emocional del moment es podria satisfer, però la nostra vulnerabilitat mútua encara s'accentuaria més.

La guerra i els bombardeigs eren i són una opció. El President Bush va descriure els atacs de l'11 de setembre i la resposta de la coalició dirigida pels Estats Units com una «nou tipus de guerra»; i, de fet, els atacs de l'11 de setembre es poden considerar com una versió més dramàtica dels models de violència que hem vist en l'última dècada a les guerres dels Balcans, l'Orient Mitjà i l'Àfrica. Aquestes guerres són bastant diferents de, per exemple, la Segona Guerra Mundial. Són guerres que són difícils d'acabar i difícils de contenir, on, típicament, no hi ha hagut victòries clares i sí moltes desfetes per a aquells que defensen la inviolabilitat de la vida humana, dels drets humans i del benestar de l'home. D'aquestes experiències s'hi poden aprendre moltes coses que són rellevants per a la situació que ara es presenta.

Els contorns d'aquestes «noves guerres» són característics en molts aspectes atès que la gamma de grups socials i polítics que hi estan implicats ja no encaixen en el model de guerra interestatal clàssica; la mena de violència que els agressors terroristes empen ja no l'apliquen els agents d'un Estat concret (malgrat que els estats, o parts dels estats, poden tenir un paper complementari); la violència és dispersa, fragmentada i està dirigida contra els ciutadans; i els

objectius polítics es combinen amb una perpetració deliberada d'atrocitats que són una violació massiva dels drets humans. Una guerra com aquesta típicament no es desencadena pels interessos d'un Estat, sinó per una identitat, un ardor i un fanatisme religiosos. La finalitat no és aconseguir territori, com era el cas a les «guerres d'abans», sinó guanyar un poder polític mitjançant generar por i odi. La guerra mateixa esdevé una forma de mobilització política en la qual la recerca de la violència promou causes extremistes.

A la política de seguretat occidental hi ha un abisme perillós entre el pensament dominant sobre la seguretat basat en «les guerres d'abans» –com ara la Segona Guerra Mundial i la Guerra Freda– i la realitat sobre el terreny. L'anomenada «revolució en els afers militars», el desenvolupament d'armament «intel·ligent» per lluitar a les guerres a llarga distància, les propostes per al programa de l'Escut Antimíssils (*National Missile Defense*), tots es basaven en assumpcions obsoletes sobre la naturalesa de la guerra: la idea que és possible de protegir el territori d'atacs duts per persones de fora del país. El llenguatge del President Bush, amb el seu èmfasi en la defensa dels Estats Units i dividir el món entre aquells «que estan amb nosaltres o contra nosaltres», tendeix a reproduir la il·lusió, extreta de l'experiència de la Segona Guerra Mundial, que aquesta és una guerra entre estats simplement «bons», guiada pels Estats Units, i estats «dolents». Un plantejament com aquest és deplorable i potencialment molt perillós.

Els atemptats terroristes han estat un crim contra els EUA i contra la humanitat, i un atac als principis fonamentals de la llibertat, la democràcia i la justícia

Avui dia és molt difícil aconseguir una victòria militar clara perquè els avantatges d'una tecnologia suposadament superior han estat erosionats en molts contextos. Tal com els russos van descobrir a Afganistan i a Txetxènia, els nord-americans a Vietnam i els israelians actualment, conquerir els pobles i els territoris amb mitjans militars ha esdevingut una forma de guerra cada cop més problemàtica. Es tracta de campanyes militars perdudes o que han patit revessos continus com a resultat de la negativa obstinada de moviments per la independència o l'autonomia a que aquesta els sigui suprimida; la negativa a respondre al desplegament de mitjans convencionals de guerra interestatal amb forces similars que funcionin amb la mateixa sèrie de normes; i la utilització constantment canviant de forces irregulars o guerrilles que esporàdicament però regularment infligeixen baixes importants als estats (les poblacions nacionals dels quals estan cada vegada més ansioses i abatudes). I els riscos d'emprar sistemes armamentistes d'alta tecnologia, bombardeigs d'arrasament i altres mitjans molt destructius de guerra interestatal són molt alts, per no dir res més.

Els riscos de concentrar accions militars contra estats com ara l'Afganistan són els riscos d'anar augmentant la por i l'odi, de crear realment una «nova guerra» entre Occident i l'Islam, una guerra que no és només entre estats sinó dintre de cada comunitat a Occident i a l'Orient Mitjà. Sens dubte, els terroristes sempre han esperat atacs aeris la qual cosa els portaria més partidaris a la seva causa. Sens dubte que ara estan esperant activament una divisió global entre aquells estats que prenen partit pels Estats Units i els que no. Les xarxes islàmiques fanàtiques que probablement han estat responsables dels atacs tenen grups i cèl·lules a molts llocs, incloent la Gran Bretanya i els Estats Units. L'efecte de la guerra menada pels Estats Units podria ben bé ser l'expansió de les xarxes de fanàtics que podrien tenir accés a armes encara més terribles, l'augment dels sentiments racistes i xenòfobs de tota mena i dels poders repressius arreu, justificats en nom de la lluita contra el terrorisme.

Existia un plantejament alternatiu, i fins i tot aquest es podria recuperar en alguns aspectes, malgrat que, quan més duri el bombardeig, més temps s'hauran de quedar les forces dels Estats Units i dels seus aliats al lloc per assegurar territoris estrangers, i menys optimistes ens podem sentir. L'enfocament alternatiu és un que contraresta l'estratègia de «la por i l'odi». El que cal, tal com Mary Kaldor i jo mateix hem argumentat (2001), és un moviment per a una justícia i una legitimitat globals, no nord-americanes, que tingui per objecte l'establiment i l'ampliació de l'Estat de dret en lloc de la guerra, així com la promoció de la comprensió entre les comunitats per comptes del terror. Un moviment com aquest ha de plantejar de forma contundent als governs i a les institucions internacionals la importància de tres coses.

En primer lloc, hi ha d'haver un compromís amb l'Estat de dret i no pas amb la continuació de la guerra. Els civils de totes les confessions i nacionalitats necessiten protecció, on sigui que visquin, i els terroristes s'han de capturar i fer comparèixer davant d'un tribunal penal interna-

Els principis de llibertat, democràcia i justícia són la base per articular i reforçar la llibertat equitativa de tots els éssers humans, independentment d'on hagin nascut o crescut

cional que podria ser permanent o modelat a partir dels tribunals pels crims de guerra de Nüremberg o Iugoslàvia. Els terroristes s'han de tractar com a criminals, i no s'han pas de presentar més favorablement com a adversaris militars. Això no exclou de cap manera accions militars internacionalment aprovades sota els auspicis de les Nacions Unides, tant per arrestar els sospitosos com per desmantellar les xarxes terroristes. Però aquestes accions haurien d'entendre's sempre com una forma enèrgica de vigilància, sobretot com una manera de protegir els civils i processar els criminals. A més, aquesta mena d'acció ha de preservar escrupolosament tant la legislació de guerra com la legislació dels drets humans. Imran Khan ha incidit enèrgicament en un punt similar en un article recent:

L'única manera d'encarar el terrorisme global és a través de la justícia. Necessitem les institucions internacionals com ara un tribunal penal internacional que sigui creïble i a qui s'atorgui tot el poder per definir el terrorisme i fer justícia amb imparcialitat... El món es dirigeix cap al desastre i l'única superpotència es comporta com jutge, jurat i botxí quan es veu confrontada al terrorisme mundial.

Les notícies (octubre de 2001) d'un patró cada cop més intens de matances extrajudicials i il·legals (assassinats organitzats i amb un objectiu concret) a ambdós bàndols del conflicte israelopalestí agreuja l'ansietat pel que fa al col·lapse de l'Estat de dret, nacional i internacionalment. Aquesta via només du en una direcció; és a dir, cap a l'estat de naturalesa de Hobbes: la «guerra de tots contra tots», quan la vida esdevé «solitària, pobre, desagradable, brutal i curta».

En segon lloc, s'ha de fer un esforç massiu per crear una nova forma de legitimitat política mundial, una forma que ha de confrontar les raons de perquè tan sovint es considera Occident com a egoista, parcial, unilateral i insensible. Això ha d'implicar la condemna de totes les violacions de drets humans sigui on sigui que tinguin lloc, els esforços de pau renovats a l'Orient Mitjà, les converses entre Israel i Palestina, i el replantejament de la política envers l'Iraq, l'Iran, l'Afganistan i arreu. Això no pot equivaler a un esforç ocasional o aïllat per crear un nou impuls per a la pau i la protecció dels drets humans. Ha de ser part d'un èmfasi continu en la política exterior, any rera any. Moltes parts del món

necessitaran convèncer-se que l'interès d'Occident en la seguretat i els drets humans per a totes les regions i pobles del món no és només un producte d'interessos geopolítics o geoeconòmics a curt termini.

I, finalment, ha d'existir un reconeixement obert que no es pot deixar que els mercats resolguin els temes d'ètica i de justícia plantejats per la polarització global de la riquesa, els beneficis econòmics i el poder, i amb ells les enormes asimetries de les oportunitats en la vida. Aquells que són més pobres i més vulnerables, atrapats en situacions geopolítiques que han negligit les seves demandes econòmiques i polítiques durant generacions, sempre proporcionaran un terreny fèrtil per al reclutament de terroristes. El projecte de globalització econòmi-

La gamma de grups
socials i polítics implicats
en les «noves guerres» ja
no encaixen en el model
de guerra interestatal
clàssica

ca s'ha de connectar per expressar principis de justícia social; aquesta ha de reestructurar l'activitat del mercat global.

Fins ara, la coalició guiada pels Estats Units, en la recerca, abans que res, d'una resposta militar a l'11 de setembre, ha triat de *no* donar prioritat al desenvolupament del dret internacional i als acords institucionals de les Nacions Unides (punt 1); i de *no* donar importància a la urgència de construir ponts institucionals entre les prioritats de la justícia social i els processos de globalització econòmica (punt 3), malgrat que un o dos polítics de la coalició han fet discursos reconeixent la importància d'aquesta qüestió. La pau a l'Orient Mitjà ha estat escollida com una prioritat pels líders de la coalició, però fins ara hi ha poques indicacions que això sigui part d'un replantejament més ampli de la política exterior a l'Orient Mitjà, i més generalment del paper d'Occident en els afers internacionals (punt 2). Això són opcions polítiques i, com a totes aquestes opcions, porten una gran càrrega de possibilitat i d'oportunitat perdudes.

Evidentment, els crims terroristes de la mena que hem vist l'11 de setembre sovint poden ser obra dels que simplement estan trastocats i són fanàtics i per tant no pot existir cap garantia que un món més just sigui un món més pacífic en tots els aspectes. Però si girem l'esquena a aquest repte no hi haurà esperança de millorar la base social del desavantatge sovint experimentat pels països més pobres i més trasbalsats. Les greus injustícies, vinculades a un sentit de la desesperança nascut de generacions d'abandonament, nodreixen la ràbia i la hostilitat. El suport popular contra el terrorisme depèn de convèncer la gent que hi ha una manera legal i pacífica de redreçar el seus greuges. Sense aquest sentit de confiança en les institucions i els procediments públics, la derrota del terrorisme esdevé una tasca extremadament difícil, si es que realment es pot acabar assolint.

Kant tenia raó; l'abrogació violenta de la llei i la justícia en un lloc repercuteix arreu del món. No podem acceptar la responsabilitat de corregir la justícia només en una dimensió de la vida –la seguretat– sense alhora intentar d'arreglar-la arreu. Un ordre socioeconòmic en el qual regions i pobles sencers pateixen greus danys i desavantatges independentment de la seva voluntat o consentiment no aconseguirà un suport i una legitimitat àmplies. Si les dimensions polítiques, socials i econòmiques de la justícia estan separades a llarg termini –com és el cas en la tendència de l'ordre global avui–, les perspectives d'una societat pacífica i civilitzada no seran gens prometedores.

L'ISLAM, L'HERÈNCIA DE KANT I EL DOBLE SEDÀS

La responsabilitat de cercar la justícia no recau només en Occident. No són simplement els Estats Units i Europa els que s'han de mirar críticament en les seqüeles que han resultat de

L'alternativa a «l'estratègia de la por i l'odi» és un moviment per a una justícia i una legitimitat globals amb l'objectiu d'establir i ampliar l'Estat de dret en lloc de la guerra

L'11 de setembre; existeix una necessitat crònica d'autoexamen també en parts de l'Islam. L'escriptor musulmà, Ziauddin Sardar, va escriure recentment:

Per als musulmans d'arreu, promulgo aquesta *fatwà*: qualsevol musulmà implicat en la planificació, el finançament, l'entrenament, el reclutament, el suport o en amagar aquells que cometen actes de violència indiscriminada contra persones... és culpable de terrorisme i no pertany a la *umma*. L'obligació de tot musulmà és no estalviar cap esforç en perseguir, capturar i fer comparèixer aquests criminals davant la justícia.

Si veieu quelcom censurable, va dir el Profeta Mahoma, aleshores canvieu-ho amb la vostra mà; si no sou capaços d'això, aleshores empreu la vostra llengua (denuncieu-ho); i si no sou capaços d'això, aleshores detesteu-ho dins el vostre cor. Ara, el musulmà silenciós ha de fer sentir la seva veu.

Iman Hamza, un conegut preceptor islàmic, ha parlat recentment sobre la «profunda negativa» que sembla ser compartida per molts musulmans. El preocupa que «l'islam hagi estat

capturat pel discurs de la còlera i la retòrica de la ràbia» (citat a Young, 2001). Els atacs de l'11 de setembre semblen haver estat perpetrats en nom de l'islam, malgrat que es tracta d'una versió particular de l'islam. És aquesta versió de l'islam la que la més gran comunitat islàmica ha de rebutjar, una comunitat que necessita reafirmar la compatibilitat de l'islam amb els principis universals, cosmopolites, que posen la vida i el desenvolupament lliure de tots els éssers humans al seu centre.

Recentment, Hugo Young va dir el mateix de forma prou enèrgica a *The Guardian*:

No es pot deixar que els mercats resolguin els temes d'ètica i de justícia plantejats per la polarització global de la riquesa, els beneficis econòmics i el poder

els terroristes de setembre que van deixar missatges i testaments van descriure les seves accions com essent en nom d'Al·là. Van fer d'això la seva crida i defensa explícites. El propi Bin Laden, sense negar ja la seva culpabilitat per les seves accions, vesteix els seus assassinats i suïcidis de glòria religiosa. Una versió de l'islam –no típica, un fragment minoritari, però incontestablement islàmic– certifica els seu odi encès pel Estats Units que només emana, amb textos suplementaris, d'una sèrie de *mullahs*.

Segons això, no només és suficient que Occident es miri críticament a si mateix a l'ombra de l'11 de setembre. Els països musulmans han de confrontar els seus propis extremistes ideològics i rebutjar sense reserves qualsevol doctrina o acció que animi o toleri la matança d'éssers humans innocents. A més, necessiten reflexionar sobre els seus propis punts febles per tal d'assegurar uns estàndards de vida mínims, així com una vida digna, lliure i democràtica per a tots els ciutadans. Com Bhikhu Parekh, cap de la Comissió sobre el futur d'una Gran Bretanya multiètnica (*Commission on the Future of Multi-ethnic Britain*) va expressar, els musulmans han de «cessar de culpar Occident de tots els seus mals» i han de tractar de vèncer la temptació de situar totes les fonts principals dels seus problemes en altres llocs.

L'11 de setembre es pot vincular amb una crisi política nova i conjunta que té lloc a l'oest d'Àsia. La crisi ha estat ben analitzada per Fred Halliday:

a diversos països hi ha hagut un afebliment, si no un col·lapse, de l'Estat –en els anys setanta i vuitanta al Líban, més recentment a l'Afganistan i al Iemen–... És en aquests països on hi ha àrees importants que no estan sota control governamental, o on el govern intenta de complaure grups armats autònoms, com ara al-Qaeda, on ha prosperat una cultura de la violència i de la demagogia religiosa... Això s'ha vist agreujat per la manera com els conflictes històricament diversos d'Afganistan, l'Iraq i Palestina han anat connectant-se cada cop més en els últims anys. Els militants a cada lloc –els nacionalistes laics (Saddam), així com els islamistes (Ossama Bin Laden)– veuen la causa de la resistència a Occident i als seus aliats regionals com una sola.

Així doncs, el primer objectiu d'Ossama Bin Laden va ser el govern de l'Aràbia Saudita, al qual va afegir més tard els governs d'Egipte i Jordània (i la República xiïta d'Iran). Va ser no més més endavant que va connectar formalment (via una *fatwà* declarada al 1998) la seva guerra contra aquests governs amb els Estats Units, que va arribar a veure com la font clau de, i suport per a, la corrupció de la sobirania islàmica a l'Orient Mitjà (Armstrong, 2001).

L'esquerda fonamental en el món musulmà és entre aquells que volen defensar els estàndards universals, incloent els estàndards de la democràcia i dels drets humans, i que volen reformar les seves societats, fent que la connexió profunda entre religió, cultura i política desaparegui, i aquells que es veuen amenaçats per això i volen conservar i/o tornar el poder a aquells que representen els ideals «fonamentalistes». Els reptes polítics, econòmics i culturals plantejats per la globalització de (per no trobar una millor manera de dir-ho breument) la «modernitat» afronten ara la força contrària de la globalització d'un islam radical. Això planteja grans preguntes, però caldria accentuar-ne una en particular; és a dir, fins a quin punt i de quina manera l'Islam –i no només Occident– té capacitat per confrontar les seves pròpies ideologies, el doble sedàs i les limitacions. Clarament, la fugida del dogma i de l'autoritat no justificada –l'eliminació de les restriccions de la utilització pública de la raó– encara té un llarg camí per recórrer, a l'Orient i a Occident. L'herència kantiana també s'hauria d'acceptar arreu a l'Islam.

És un error pensar que això és simplement un desafiament a l'islam. L'islam, com les altres religions mundials, ha incorporat un conjunt divers de pensaments i pràctiques. A més, ha contribuït i s'ha adaptat a idees de tolerància religiosa, poder polític laic i drets humans. Ha estat especialment en el període contemporani que els moviments islàmics radicals han girat l'esquena a aquests desenvolupaments històrics importants i han intentar de negar la contribució de l'islam tant a la Il·lustració com a la formulació de codis ètics universals. Hi ha molt bones raons per dubtar de la creença occidental sovint expressada que els pensaments sobre justícia i democràcia només han prosperat a Occident (Sen, 1996, p. 118). L'islam no és una

El suport popular contra el terrorisme depèn de convèncer la gent que hi ha una manera legal i pacífica de redreçar els seus greuges

categoria unitària o explicativa (vegeu Halliday, 1996). Per tant, la crida als valors cosmopolites es dirigeix a un esforç vital dins l'islam que afirma la importància dels drets i la justícia.

REFLEXIONS FINALS

Resulta útil tornar al passatge amb el qual he començat aquest assaig. Implica una lectura molesta perquè convida a la reflexió sobre l'11 de setembre en el context d'altres tragèdies i situacions de conflicte, i demana al lector de sortir del *maelstrom* de l'11 de setembre i posar

aquests esdeveniments en un marc històric més ampli i avaluatiu. Malgrat la incomoditat d'aquesta petició, l'hem d'acceptar si volem trobar una manera satisfactòria d'interpretar l'11 de setembre. Per començar, tal com el passatge suggereix, és important afirmar l'estatus moral irreductible de cada persona i, de forma concomitant, rebutjar la visió de particularistes morals que, tot pertanyent a una comunitat específica, limita i determina la vàlua moral dels individus i la naturalesa de la seva llibertat. Al mig d'aquesta mena de pensament es troba la visió cosmopolita que diu que el benestar humà no es defineix amb situacions geogràfiques i culturals, que les fronteres nacionals o ètniques o de gènere no haurien de determinar els lí-

mits dels drets o les responsabilitats per a la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques, i que tots els éssers humans requereixen un respecte i una atenció moral iguals. El cosmopolitisme es basa en els principis bàsics d'una dignitat i d'un respecte iguals i la prioritat de la necessitat vital en la seva preocupació pel que es requereix per a l'autonomia i el desenvolupament de tots els éssers humans.

Els principis cosmopolites no són principis per a alguna utopia remota, atès que estan al centre dels importants desenvolupaments legals i polítics de després de la Segona Guerra Mundial, des de la Declaració dels Drets Humans de 1948 de les Nacions Unides fins a l'adopció al 1998 de l'Estatut del Tribunal Penal Internacional. Molts d'aquests desenvolupaments es van configurar sobre un fons d'amenaques fora mida contra la humanitat: pel damunt de tot, el nazisme, el feixisme i l'Holocaust. Els impulsors d'aquestes iniciatives van afirmar la importància dels principis universals dels drets humans i de l'Estat de dret quan hi havia fortes temptacions de simplement tancar-se del tot i defensar la posició només d'algunes nacions i països. La resposta a l'11 de setembre podria seguir les empremtes d'aquests assoliments i reforçar les nostres institucions multilaterals i els acords jurídics internacionals; o podria allunyar-nos encara més d'aquests guanys fràgils vers un món de més antagonisme i divisió: una societat clarament incivil. En el moment d'escriure això, els indicadors no són bons, però encara ens queden possibilitats per triar: la història encara està amb nosaltres i es pot construir.

Sense un sentit de
confiança en les
institucions i els
procediments públics, la
derrota del terrorisme
esdevé una tasca
extremadament difícil

REFERÈNCIES

- ACKERMAN, B. (1994) «Political liberalism», *Journal of Philosophy*, vol. 91, núm. 7.
- ARCHIBUGI, D., HELD, D. i KÖHLER, M. (eds.) (1998) *Re-imagining Political Community. Studies in Cosmopolitan Democracy*, Cambridge, Polity Press.
- ARMSTRONG, K. (2001) «The war we should fight», *The Guardian*, 13 d'octubre.
- BARRY, B. (1999) «Statism and nationalism. A cosmopolitan critique», a I. SHAPIRO i L. BRILMAYER (eds.) *Global Justice*, Nova York, New York University Press.
- BEITZ, C. (1979) *Political Theory and International Relations*, Princeton, Princeton University Press.
- (1998) «Philosophy of international relations», in the *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, London, Routledge.
- BOHMAN, J. and M. LUTZ-BACHMANN (eds.) (1997) *Perpetual Peace. Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*, Cambridge, Mass., M.I.T. Press.
- BROWN, C. (ed.) (1994) *Political Restructuring in Europe. Ethical Perspectives*, Londres, Routledge.
- CASSESE, A. (1988) *Violence and Law in the Modern Age*, Cambridge, Polity Press.
- CHINKIN, C. (1998) «International law and human rights», a T. EVANS (ed.) *Human Rights Fifty Years On. A Reappraisal*, Manchester, Manchester University Press.
- CRAWFORD, J. (1995) «Prospects for an international criminal court», a M.D.A. FREEMAN (eds.) *Current Legal Problems 1995*, 48, pt. 2, *Collected Papers*, Oxford, Oxford University Press.
- CRAWFORD, J. i MARKS, S. (1998) «The global democracy deficit. An essay on international law and its limits», a ARCHIBUGI *et al.* (eds.) (1998).
- DINSTEIN, Y. (1993) «Rules of war», a J. KRIEGER (ed.) *The Oxford Companion to Politics of the World*, Oxford, Oxford University Press.
- DUGARD, J. (1997) «Obstacles in the way of an international criminal court», *Cambridge Law Journal*, 56.
- The Economist* (1998) «A Survey of human rights», 5 de desembre.
- HABERMAS, J. (1999) «Bestialität und humanität», *Die Zeit*, 18 d'abril.
- HALLIDAY, F. (1996) *Islam and the Myth of Confrontation*, Londres, I.B.Tauris.
- (2001) «No man is an island», *The Observer*, 16 de setembre.
- HELD, D. (1995) *Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Cambridge, Polity Press.
- (2002) «Law of states, law of peoples», *Legal Theory*, 8, 2.
- HELD, D. and KALDOR, M. (2001). «What hope for the future? Learning the lessons from the past», OpenDemocracy.net.
- HELD, D. i MCGREW, A., GOLDBLATT, D. i PERRATON, J. (1999) *Global Transformations. Politics, Economics and Culture*, Cambridge, Polity Press.
- HELD, D. i MCGREW, A. (eds.) (2000) *The Global Transformations Reader*, Cambridge, Polity Press.
- KALDOR, M. (1998a) «Reconceptualizing organized violence», a ARCHIBUGI *et al.* (eds.) (1998).
- (1998b) *New and Old Wars*, Cambridge, Polity Press.
- KANT, I. (1970) *Kant's Political Writings*, ed. i intro. H. REISS, Cambridge, Cambridge University Press.
- KHAN, I. (2001) «Terrorists should be tried in court», *The Guardian*, 12 d'octubre.
- KINGSOLVER, B. (2001) «A pure, high note of anguish», *Los Angeles Times*, 23 de setembre.
- KIRGIS, F. (2001) «Terrorist attacks on the World Trade Center and the Pentagon», setembre, <http://www.asil.org/insights/insigh77.htm>
- LEFTWICH, A. (2000) *States of Development*, Cambridge, Polity Press.
- NUSSBAUM, M. (1997) «Kant and cosmopolitanism», a J. BOHMAN and M. LUTZ-BACHMANN (eds.) (1997).
- PAEKH, B. (2001) Entrevista, *The Guardian*, 11 d'octubre.
- POGGE, T. (1989) *Realizing Rawls*, Ithaca, Nova York, Cornell University Press.
- (1994a) «Cosmopolitanism and sovereignty», a C. BROWN (ed.) (1994).
- (1994b) «An egalitarian law of peoples», *Philosophy and Public Affairs*, 23, 3.

Violència, dret i justícia en una era global

- (1999) «Economic justice and national borders», *Revision*, 22, 2.
- SARDAR, Z. (2001) «My fatwa on the fanatics», *The Guardian*, 22 de setembre.
- SEN, A. (1992) *Inequality Reexamined*, Oxford, Clarendon Press.
- (1996) «Humanity and citizenship», in J. Cohen (ed.) *For Love of Country*, Boston, Beacon Press.
- (1999) *Development as Freedom*, Oxford, Oxford University Press.
- THOMPSON, G. (2000) «Economic globalization?», a D. HELD (ed.) *A Globalizing World?*, Londres, Routledge.
- UNDP (1997) *Human Development Report 1997*, Nova York, Oxford University Press.
- (1999) *Globalization with a Human Face. Human Development Report 1999*, Nova York, Oxford University Press.
- VINCENT, J. (1992) «Modernity and universal human rights», a A. MCGREW i P. LEWIS (eds.) *Global Politics*, Cambridge, Polity Press.
- WELLER, M. (1997) «The reality of the emerging universal constitutional order. Putting the pieces together», *Cambridge Review of International Studies*, hivern/primavera.
- YOUNG, H. (2001) «It may not be PC to say», *The Guardian*, 9 d'octubre.

David Held es Catedràtic Graham Wallas de Ciència Política a la London School of Economics.

Agraïment. Dues parts d'aquest assaig han estat adaptats d'escrits anteriors. La primera secció s'inspira en un material desenvolupat més profundament al meu «Law of States, Law of Peoples», *Legal Theory*, 8.2, 2002. La segona secció s'inspira en el meu treball «Violence and Justice in a Global Age» i, amb Mary Kaldor, a «What Hope for the Future? Learning Lessons of the Past». Aquests dos treballs es van poder consultar inicialment a OpenDemocracy.net. Voldria agrair Mary Kaldor per permetre'm inspirar-me en el nostre assaig conjunt i adaptar part del material per a aquest nou estudi. El seu treball sobre les antigues i noves guerres ha estat una influència especialment important per a mi en aquest article. [Nota de l'autor.]

Una versió abreujada d'aquest text va ser presentada per David Held en ocasió de la presentació del número 10 d'IDEES al Col·legi de Periodistes de Catalunya (Barcelona, 24 d'octubre del 2001). Aquesta versió més completa va ser enllestida el 5 de novembre del 2001, i ha estat reproduïda amb el permís de l'autor.

Traducció de l'anglès de Beatriu Krayenbühl i Gusi.